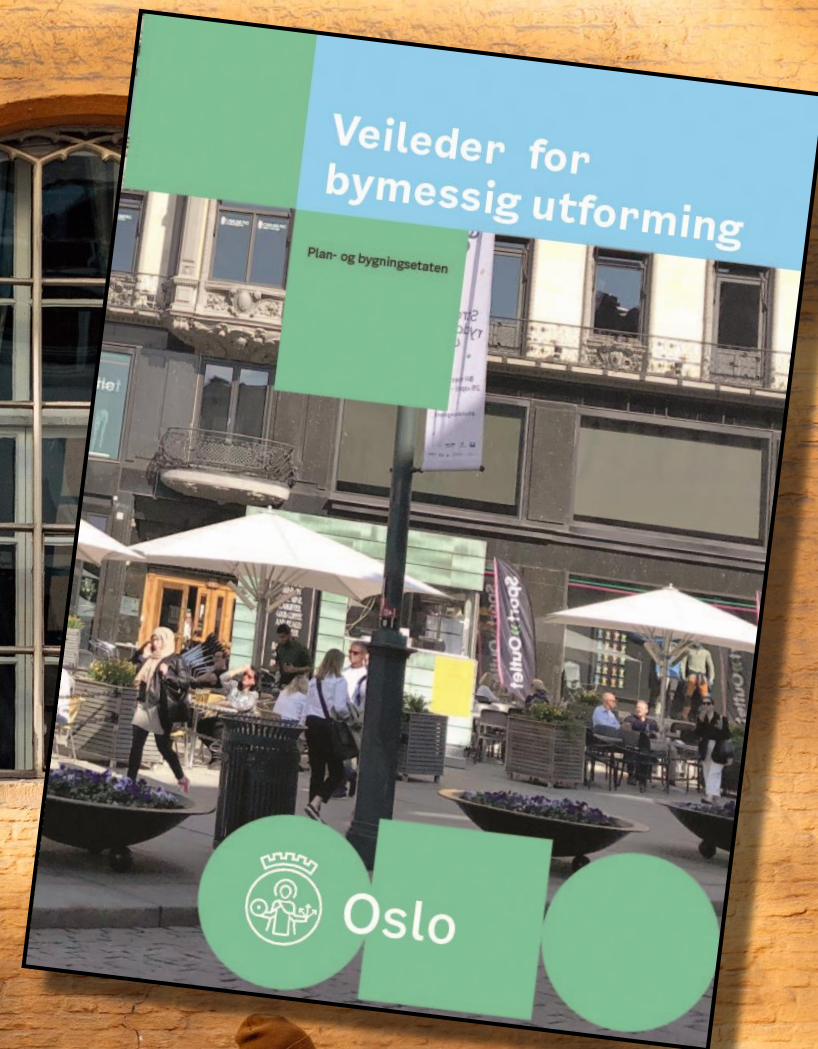

Veileder for bymessig utforming

Bybåndsamarbeidet
21.11.2019
Kjell Kr. Jacobsen

KPS 2018: Visjoner om en grønnere, varmere og mer skapende by, med plass til alle:

- ▶ plass til å **bo, arbeide og leve uten behov for bil, i mangfoldige byområder**
- ▶ **grønne, tilgjengelige og gratis møteplasser** for mennesker i alle aldre, i hele byen
- ▶ Oslo som **sykkel- og fotgjengerby** med godt utbygd kollektivtilbud og mer bilfritt byliv
- ▶ mer **tilgjengelige kulturtilbud** i nabolaget
- ▶ **smartere by** med **flerbruk av gater og byrom** som kan være spontane opplevelsarenaer
- ▶ **sammenhengende havnepromenade** med **varierte opplevelser hele året**

KPA 2015: Mål for økt bymessighet:

byen skal utvikles som en **kompakt, flerfunksjonell by** med **bymessig** utforming, for å oppnå:

- ▶ ønskede kvaliteter for å **bo, arbeide, bruke, ferdes i og besøke byen**
- ▶ en **åpen, tilgjengelig by**, med tydelige offentlige arealer
- ▶ **økt byliv** i gater og byrom
- ▶ **helhet og sammenheng** mellom enkelttomter, nabolag, byområder og byen
- ▶ **fleksibilitet i arealbruken** av bygninger og byområder

Hva er bymessighet?

Bymessighet - byens fysiske omgivelser:

- (1) **gate- og byromsstruktur, bebyggelsesstruktur, bebyggelsens tetthet**,
- utnyttelsesgrad og tre-dimensjonale form, og
- (2) **byområders flerfunksjonalitet**,
- omfang og spekter av ulike bygninger og funksjoner

Urbanitet - er i tillegg:

- **graden av menneskelig aktivitet** - den intensiteten i bylivet og bruken av byen som følger av tetthet og flerfunksjonalitet, men som i liten grad lar seg defineres i/av fysisk planlegging

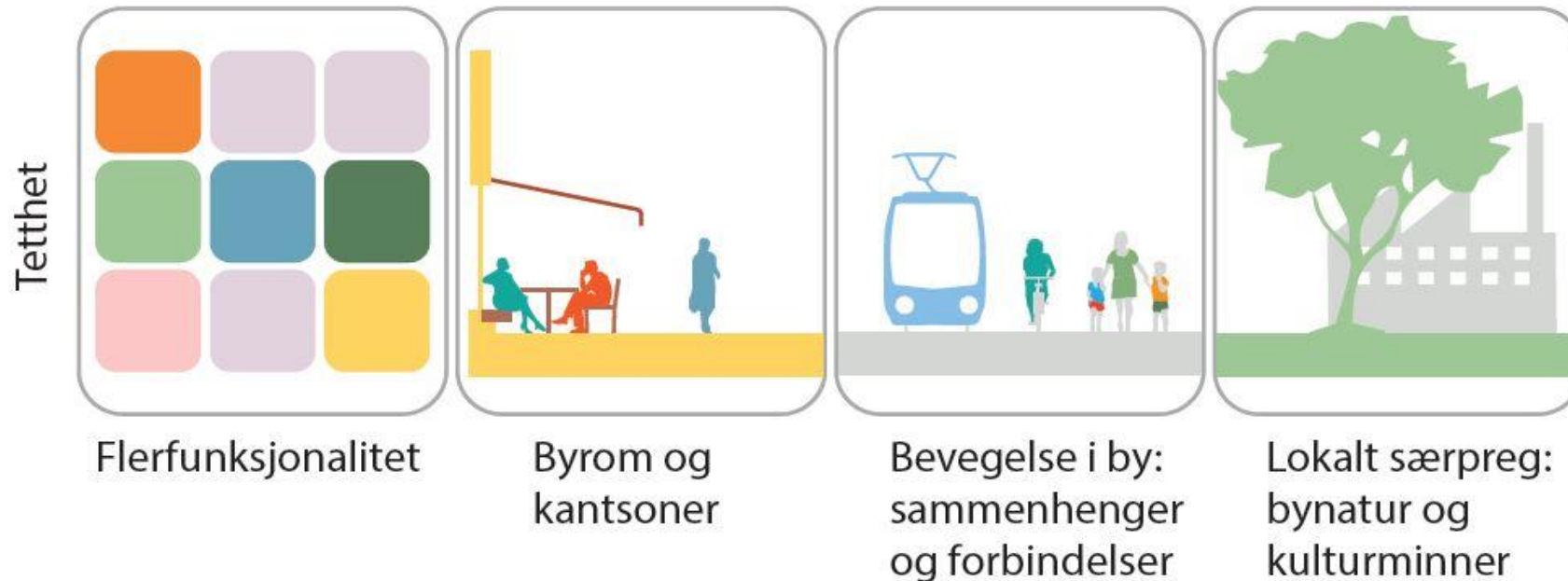
Disposisjon:

Del 1: Bymessige elementer:

- overordnet om bymessighet og byliv

Del 2: Retningslinjer for bymessig utforming

- inndelt i 4 hovedbolker:

Prioriterte stasjonsnære områder

Prioriterte stasjonsnære områder er steder som i hovedsak har en kobling av banebasert linje, kryssende busslinje, senterfunksjoner og arealpotensial for høyere utnyttelse. På grunn av disse egenskapene er slike områder prioritert for videreutvikling, hvor høyere utnyttelse enn i dag skal særlig vurderes. Eksisterende nabolagsverdier og stedskvaliteter skal være førende premisser for utviklingen. Samtidig skal vi tilføre nye verdier, som f.eks. et nytt torg, eller at veier bygges om til gater. Nedslagsfeltet for ny utvikling vil som hovedregel være innenfor en radius av ca 500 meters gangavstand fra stasjonen, og muligheten for økt utnyttelse vil normalt være større jo nærmere stasjonen man er. Disse områdene skal ha høy grad av arbeidsplasser og boliger, men må også ha innslag av servicetilbud. Graden av flerfunksjonalitet i prioriterte stasjonsnære områder kan være moderat, men bør nærme seg nivået til utviklingsområdene. Det er viktig å sikre nok variasjon av funksjoner slik at stasjonsnære områder oppleves attraktive for de som jobber og bor der. Dette vil også bidra til å skape mer byliv for disse lett tilgjengelige byområdene.

Retningslinjer:

- **Prioritering av boliger:** I de prioriterte stasjonsnære områdene skal det avsettes en stor andel til bolig for å oppnå en større blanding av funksjoner og aktive byområder både på dag- og kveldstid.
- **Bydelsovergrepene funksjoner:** Prioriterte stasjonsnære områder er lett tilgjengelige og bør derfor være aktuelle steder for plassering av byområde-/bydelsovergrepene funksjoner som bibliotek, kino, bad etc.
- **Differensiering av byrom:** Det bør være et tydelig nyansering i ulike typer byrom i de prioriterte stasjonsnære områdene. I tillegg til rause arealer for de reisende bør det også etableres roligere soner og offentlige rom for opphold i nærheten av stasjonene. Dette kan eksempelvis være et nytt torg, eller utvikling av et eksisterende grøntområde til en ny park for det lokale bylivet, og utvikling av stedsidentitet.

Over: Prioritert stasjonsnært område, Rea som lokalt sentrum under utvikling. Gate- og byromsstruktur vist i plan (illustrasjon av planforslaget fra offentlig ettersyn) (Foto: Oslo kommune)

Bymessig integrering av tekniske anlegg i gater og byrom

Vi må utforme gode, helhetlige og arkitektonisk integrerte løsninger når det er behov for overvannshåndtering, sikkerhetstiltak og ev. støyskjerming i våre gater og byrom. Det samme gjelder for by-/gatemøbler tilrettelagt for opphold og aktivitet, utstillinger og kunst. Dette gir muligheter for å bruke både torg, gaterom og beplantede områder som skal takle ekstremvær, på varierte måter.

Retningslinjer:

- **Overvann:** Vi må sikre bymessig håndtering av overvann, slik at de tekniske løsningene for overvannet i tillegg gir oss en opplevelsesmessig og funksjonell merverdi. Bymessig utformede, nedsenkede plasser, f.eks. torg eller idrettsflater, bør vurderes på lik linje med regnbed.
- **Sikringstiltak:** Vi må utnytte naturlige høydeforskjeller i terrenget og regulere inn gode sikringstiltak. Her må bymøbler integreres med byrommet for øvrig, sitteplasser, lekeapparater, kunst, grøntanlegg og belysning kan også være egnet som sikringstiltak i byrommet.
- **Eventuelle støyskjermingstiltak** må utformes som en fysisk integrert del av byrommet og gjerne i samspill med andre bylivstiltak, for eksempel som utstillingsflater, ryggstøtter for sitteplasser m.m.
- **Sitte- og oppholdsplasser:** Vi må sikre flere ikke-kommersielle, aldersvennlige og attraktive sitte- og oppholdsplasser og sittekanter med treverk i alle offentlige byrom, i størst mulig grad skjermet for vær og vind og med gode sol- og utsiktsforhold.
- **Uorganisert aktivitet:** Vi må tilrettelegge for innendørs og utendørs møteplasser som fremmer uorganisert aktivitet i byrommene. Lek, aktivitet og utfoldelse for alle aldersgrupper må det også legges til rette for, til ulike tider på året og døgnet.
- **Mobile utstillinger:** Byrom bør også kunne brukes til mobile utstillinger, som f.eks. medvirkningsverktøy i byutviklingsprosjekter.
- **Tilgang til kunst i byrom** er viktig for å berike opplevelsen av offentlige rom. Kunst kan for eksempel gå inn som en del av byrommet eller den bebyggelsen rundt. Installasjoner langs forbindelsesårer eller som del av et lekeareal er også mulig.

Over: Overvannsløsninger: Fordrøyningsbasseng med frodig vegetasjon, sittemuligheter på benk eller i amfi, og bruk av naturstein i ulike formater. Tåsinge plads København. (Foto: Mari Haraldsen, PBE)

Trær i gater og byrom

Trær kan ha mange funksjoner i gatesammenheng; særlig store trær kan gi retning og gjøre byen mer lesbar. De kan skape intime rom og bryte ned høydevirkningen i den lokale bygningsmassen. Trær kan også gi gode sanseopplevelser og bidra til støyreduksjon, oppsamling av svevestøv og kraftig infiltrasjon av overvann. Når vi planter trær, er det viktig å ta hensyn til gatens historie og rolle, og hvilket behov det er for bymessige funksjoner. F.eks. bør vi i boliggger vurderer om trær vil føre til dårligere solforhold for leiligheter og næringslokaler, og i historiske gater og plasser bør vi vurdere om viktige siktlinjer blir brutt. Det er flere måter trær kan innpasses i gater på. Trær i formelle rekker skaper langsgående rom, understreker gaten og styrer blikket i lange siktlinjer. Trær kan også plasseres i andre formasjoner enn rekker, f.eks. i klynger eller helt alene, som enkeltvis landskapselementer.

Retningslinjer:

- **Trær skal plantes i hovedgater og langs større innfartsårer og bymotorveier.**
- **Trær i øvrige gater:** Vi må også sørge for eller vurdere å plante trær i øvrige gater hvor det er plass, enten i rekker, klynger eller som enkeltstående trær.
- **Byrom med solfylte oppholdsarealer:** Trær bør plasseres i byrom og store kryssområder/torg, men slik at de ikke skygger for sol på de mest attraktive og solfylte oppholdsarealene.
- **Omfanget av trær i gater og byrom** skal avbalanseres mot gatens rolle og funksjon, historie, behov for trafikk-kapasitet og plassering av bymessige funksjoner.
- **Siktlinjer og dagslysforhold:** Trær bør plasseres og velges (f.eks. høystammede trær) slik at de ikke bryter med viktige siktlinjer eller fører til særlig svekkede dagslysforhold for bebyggelsen i området.
- **Plantekummene rundt trestammen** bør dekkles til med stålister e.l. som er egnet til å gå eller trille på, i plan med bygulvet.

Over til venstre: prinsippskisse av motorvei/hovedinnfartsåre (eksempelvis E 18), med tre-rekker som rammer inn kjørebanelen i begge retninger, om mulig med en grønn midtrabatt. (Illustrasjon: Hege Anette Walderhaug, PBE)

Over til høyre: prinsippskisse av ringvei (eksempelvis Kirkeveien/Ring 2), med tre-rekker på hver side og i tillegg gjerne, ev. alternativt, i en midtrabatt. (Illustrasjon: Hege Anette Walderhaug, PBE)

Bymessige elementer

- Overordnede bystrukturer og tetthet av bebyggelse gir både muligheter og begrensinger
- Byen har ulike typer flerfunksjonelle områder
- Kompakt bebyggelse og mange funksjoner gir økt byliv
- Byrommenes størrelse og rolle påvirker bylivet
- Byrommenes kantsoner er viktige for opplevelsen av bylivet
- Fasadeutformingen bør nyansere grad av offentlighet
- Attraktive og gode gangforbindelser er viktige for bymessig utvikling
- Bynatur må ivaretas og videreutvikles på en bymessig måte
- Byens historiske kvaliteter spiller en viktig rolle i bymessig utvikling

Bymessige elementer:

Byen har ulike typer flerfunksjonelle områder

- ▶ **Sentrale byområder og langs strøgsgater:**
 - *med størst behov for variasjon av funksjoner*
- ▶ **Sammensatte omformings- og transformasjonsområder (u-områder) og ved viktige kollektivknutepunkter:**
 - *med stor grad av funksjonsblanding*
- ▶ **Prioriterte stasjonsnære områder og byområder med hovedvekt på boliger:**
 - *med mer moderat grad av funksjonsblanding*

Bymessige elementer:

Kompakt bebyggelse og mange funksjoner gir økt byliv

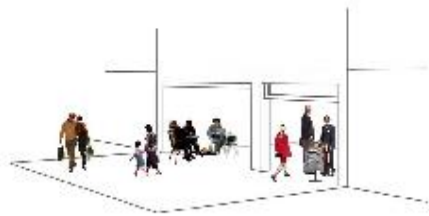
- ▶ Forenklet kan vi si:
- ▶ Bymessighet følger en **skala fra høy tetthet og høyt antall funksjoner (sentrum) ned til lav tetthet og lavt antall funksjoner (småhusområder)**.

Bymessige elementer:

Fasadeutformingingen bør nyansere grad av offentlighet

Aktiv facade

Skissen og fotnet illustrerer en aktiv facade med stor åpenhet, mange innganger, høy levedyktighetsgrad og stor grad av interaksjon og visuell kontakt mellom ute og inne.

Åben facade

Skissen og fotnet illustrerer en åben facade med stor grad af visuel kontakt mellem ude og inde.

Afdæmpet facade

Skissen og fotnet illustrerer en afdæmpet facade med mindre vinduesåbninger og mindre visuel kontakt mellem ude og inde.

► Bruken av **åpne, transparente**, eller **mindre åpne fasader**, særlig i 1. etasje ut mot gate- og byrom, er også et viktig virkemiddel for å skille eller nyansere mellom offentlige og private virksomheter og funksjoner.

- 1) **Transparente fasader** har mange eller store vindusåpninger som gir god visuell kontakt mellom ute og inne.
- 2) **Åpne fasader** er transparente fasader som i tillegg har flere innganger, som tilrettelegger for at folk beveger seg inn og ut av bygningen.
- 3) **Mindre åpne fasader** har mindre eller færre vindusåpninger, og mindre bevegelse og visuell kontakt mellom ute og inne. Slike fasader oppleves likevel ikke som avvisende, selv om de ikke inviterer til innkikk.

Bymessige elementer:

Attraktive og gode gangforbindelser er viktige for bymessig utvikling

- ▶ «Walkability» = både raskt, enkelt, attraktivt og trygt å komme seg rundt i byen til fots.
- ▶ *Fenomenet kan oppleves når **de fysiske forbindelsene** mellom stedet du drar fra og stedet du skal til, er:*
- ▶ ***oversiktlige, visuelt vakre, interessante** eller **varierte**, med **god kveldsbelysning** og **gode solforhold** på dagtid.*

Bymessige elementer:

Bynatur må ivaretas og videreutvikles på en bymessig måte

Bymessige elementer:

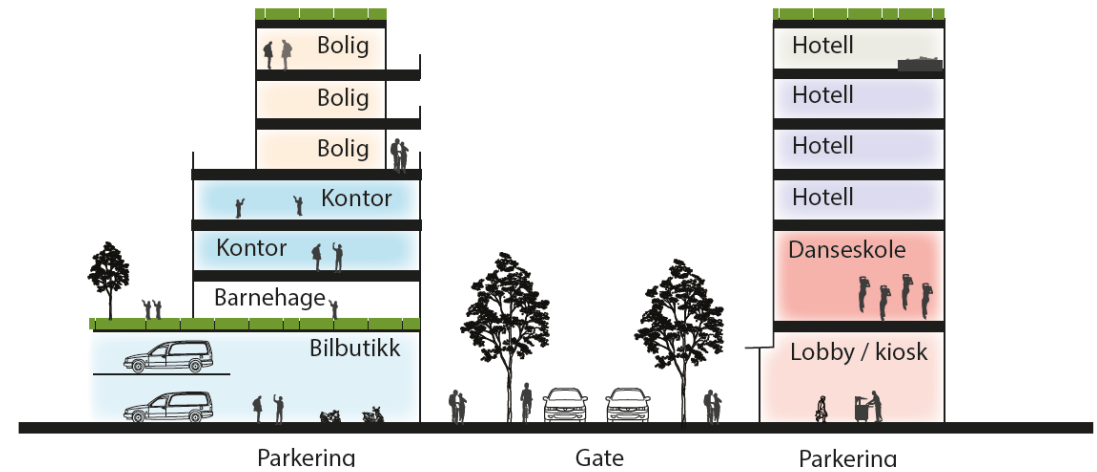
Byens historiske kvaliteter spiller en viktig rolle i
bymessig byutvikling

2.1 Bymessig flerfunksjonalitet: forskjellige byområder har ulike roller og funksjoner

- Både byområder og bygninger må kunne fylle flere funksjoner
 - Sentrale byområder og strøgsgater
 - Utviklingsområder
 - Kollektivkutepunkter og stasjonære områder
 - Prioriterte stasjonære områder
 - Byområder med hovedvekt på boliger
-
- Kommunens forvaltningsmessige verktøy for å oppnå god funksjonsblanding

Både byområder og bygninger må kunne fylle flere funksjoner

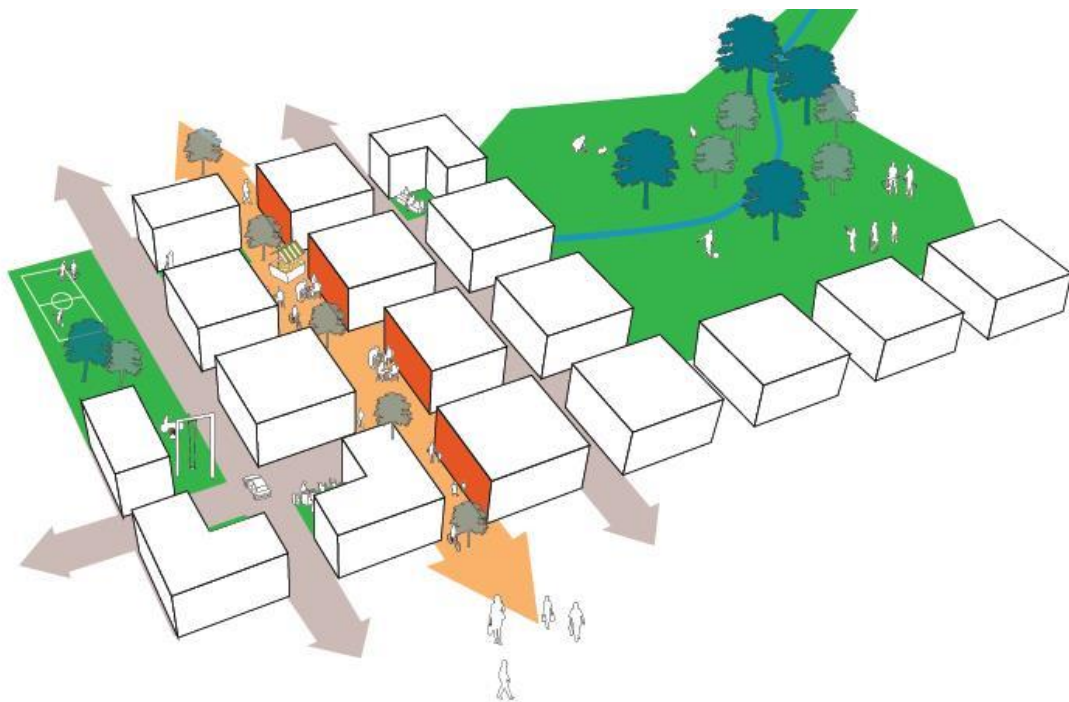
Sentrale byområder og strøksgater

- ▶ **Strøksgater kan ha ulike karakterer,** tverrsnitt og lengde. Har et stort innslag av fotgjengere, ferdsel og opphold knyttet til en normalt nokså *sammenhengende, tett bebyggelse, med handel, kultur og bevertning på gatenivå.*

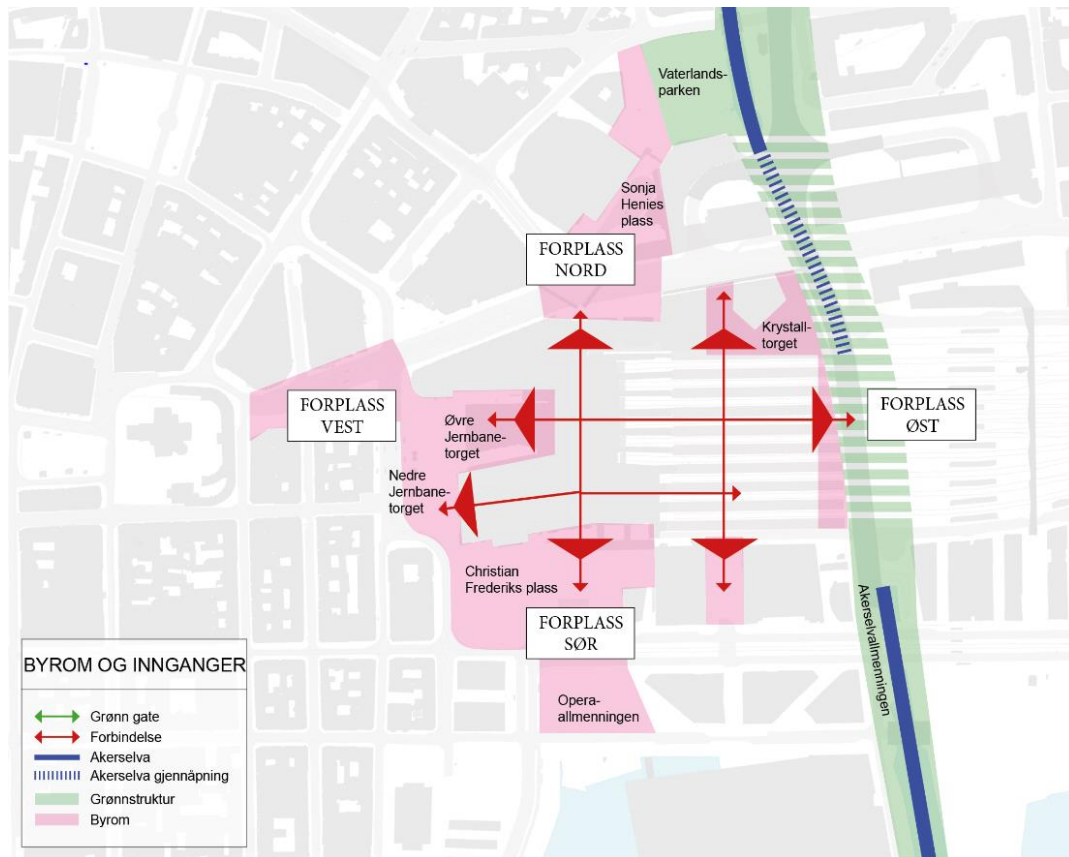
- ▶ **Nye strøksgater skal bidra til å binde sammen sentrum og randsonen til nye utviklingsområder,** og være *utformet som attraktive ferdselsårer* for kollektivtrafikk, sykkel og gange.

Utviklingsområder

- ▶ **Flerfunksjonell bystruktur med tydelig hierarki i nettverket av gater:**
- ▶ *Publikumsrettede funksjoner* som for eksempel kultur, handel, servering og nærhet til idrettsfunksjoner bør i hovedsak *konsentreres langs de sentrale gatene/strøg gatene* i utviklingsområder.
- ▶ *Barnehager, eldresenter og annen sosial infrastruktur* bør legges *nært tilknyttet de mest tilgjengelige og aktive delene av utviklingsområdet*, slik at brukere av sosiale tjenester enkelt kan nyte godt av de sosiale tilbudene som byområdet gir.

Kollektivknutepunkter

- ▶ **Tydelig målpunkt uten baksider:**
- ▶ Et kollektivknutepunkt skal oppleves som et tydelig målpunkt i bybildet, være *lett å identifisere for alle reisende og besøkende, og gjøre det enkelt å reise kollektivt.*
- ▶ Kollektivstasjoner bør utformes *uten baksider og henvende seg mot alle retninger og nivåer.*
- ▶ Fungere som *rause byrom og møteplasser*, med *gode forbindelser til byveven rundt.*

Kollektivknutepunkter retningslinjer:

- **Forbindelser:** *stasjonsområdet inne må kobles til bygulvet ute*. Interne forbindelser bør knytte seg direkte til det eksterne gatenettverket.
- **Oversiktlig planløsning:** kollektivknutepunktet må være *lett å orientere seg i*
- **Sykkelparkering** må *integreres i bygningsmassen*, sikres på alle sider av knutepunktet, med *enkel adkomst og overgang til alle ulike reisemidler*.
- **Fri gangpassasje** må sikres og ikke begrenses av handelsfunksjoner, *åpne arealer, fri for møblering som kan være til hinder* for gangtrafikken.
- **Gratis opphold og sitteplasser** i *tilstrekkelige, skjermede arealer*, skjermet mot støy, forurensning og klima.

Kollektivknutepunkter retningslinjer, forts.:

- **Handelsvirksomhet** tilknyttet stasjonsområdet skal *også henvende seg ut mot tilliggende gater og byrom*. Alle butikker i første etasje skal ha innganger fra gata. Vinduene skal *ikke* ha *foliering*.
- **I selve knutepunktet:** *handel må ta utgangspunkt i den reisendes behov* og for øvrig begrenses.
- **Sikkerhet:** Kollektivknutepunkter/stasjonsområder skal utformes med *sikkerhetsintegreerte bymøbler* som forebygger uønskede hendelser.
- **Takflater** som ikke benyttes til trafikkformål, må vurderes for andre formål. Alternativt: i størst mulig grad anlegges som *grønne biotoptak*, i hovedsak som lavtvoksende vegetasjonsdekke med innslag av busker.

Byområder med hovedvekt på boliger

- ▶ **Sentrale gatehjørner og byrom:**
- ▶ bør som regel ha *publikumsrettede lokaler i 1. etasje*, gjerne nærhandel og andre funksjoner som er *nødvendig for nabolaget*.
- ▶ **Fellesfunksjoner:**
- ▶ Deler av 1. etasjer i boligprosjekter bør tilrettelegges som *fellesfunksjoner for beboerne*. Eksempler på fellesfunksjoner kan være utleielokaler, gjesterom, selskapslokaler, fellesvaskeri, sykkelverksted m.m.

2.2 Byrom og kantsoner

2.2.1 Utforming av byrom

- Ulike definisjoner av byrom
- Byrom og bebyggelsens funksjoner må spille sammen
- Offentlige byrom må utformes og brukes på en variert måte
- Byrommenes fasader må utformes både enkeltvis og samlet som en helhet
- Bygulvets utforming må tilrettelegges for ulik bruk
- Bymessig integrering av teknisk anlegg i gater og byrom

Byrom og bebyggelse må spille sammen

► Dimensjonering av byrom:

- forholdet mellom høyde og bredde / lengde mellom husvegger på alle sider av torg og byrom, må *balanseres slik at vi på samme tid unngår både utflytende byområder og for trange og solfattige uterom*
- - God funksjonsblanding og *god variasjon mellom ny og gjenbruk av eldre bebyggelse*
 - *Tett og ikke utflytende, men heller ikke trangt*
 - *Høye trær, sitteplasser og gode overganger i bygulvet* – mellom arealer som er beregnet til nyttekjøring og ellers til gange og opphold.

Offentlige byrom må være inkluderende

- ▶ **Vi må utforme offentlige arealer slik at de oppleves:**
- ▶ *åpne og inviterende*
- ▶ *uten fysiske barrierer* som ekskluderer enkeltindivider eller grupper av brukere.
- ▶ **Vi trenger:**
- ▶ *gratis sitteplasser og stille oppholdssoner* for både unge og eldre,
- ▶ så vel som *områder for aktiv lek og utfoldelse.*

Bygulvets utforming må tilrettelegge for ulike bruk

Vi må *regulere, prosjektere og programmere bygulvet aktivt*, ikke bare bebyggelsen rundt.

Bymessig integrering av tekniske anlegg i gater og byrom

► Overvann:

- Vi må sikre *bymessig håndtering* av overvann, slik at de tekniske løsningene for overvannet i tillegg gir oss en *opplevelsesmessig og funksjonell merverdi*.

Bymessig integrering av tekniske anlegg i gater og byrom

- ▶ **Sikringstiltak:**
- ▶ *Bymøbler må integreres med byrommet for øvrig*; sitteplasser, lekeapparater, kunst, grøntanlegg og belysning kan også være egnet som sikringstiltak i byrommet.

2.2 Byrom og kantsoner

2.2.2 Utforming av kantsoner

- Kantsonen er bylivets hovedarena
 - Funksjonen i kantsonens 1. etasje skaper byliv
 - Utforming av fasaden i kantsonens førsteetasje
 - Utforming av flaten i kantsonen
-
- Kommunens forvaltningsmessige verktøy for å oppnå aktive byrom og kantsoner

Kantsonen er bylivets hovedarena

- ▶ **«Kantsonen» er der hvor bygningene møter byens uterom:**
 - typisk fortauet mellom kjørebanelen i en gate og bygningen inntil dette fortauet,
 - eller forhagen mellom bolig og offentlig fortau.
- ▶ **Mye av bylivet skjer i kantsonen:**
- ▶ Den fysiske *overgangen mellom ytterveggen i bygningenes førsteetasjer og bygulvet i gaten/byrommet rett utenfor* må derfor gis en bevisst arkitektonisk utforming.

Kantsoner: fasaden i 1. etasje

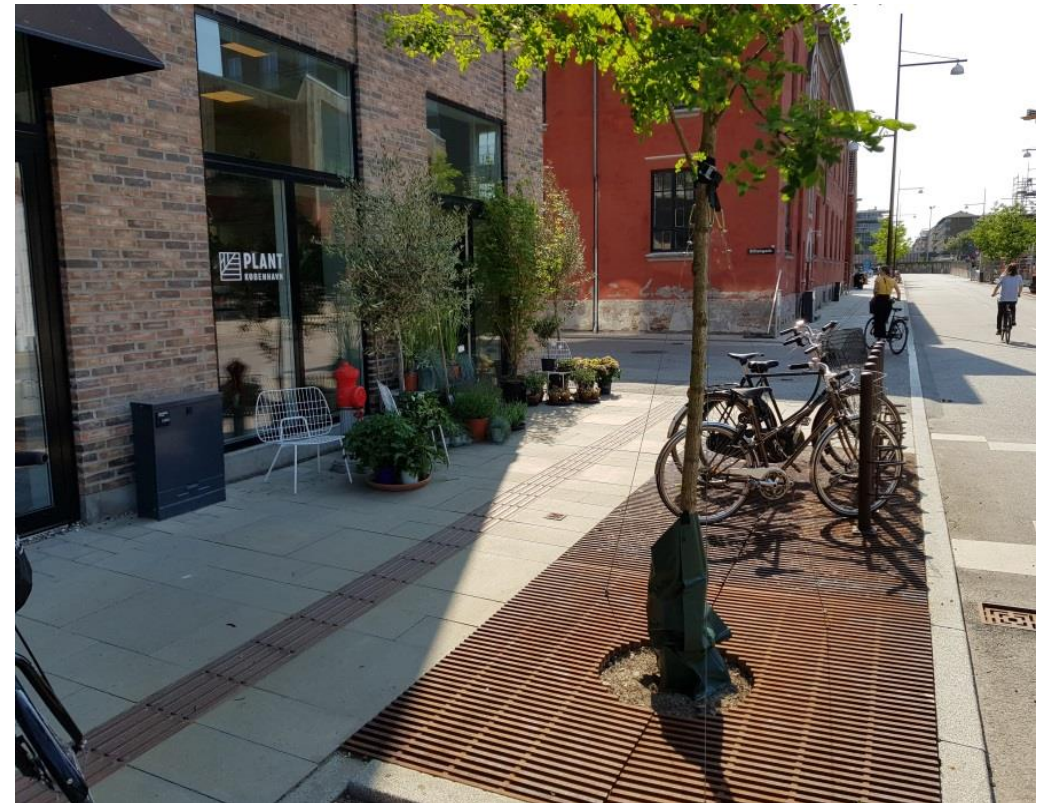

- ▶ **Åpne fasader i første etasjer:**
- ▶ Det bør være *åpne fasader i hele gateløpet* i sentrale byrom og strøksgater, i nye større, byutviklingsområder og i noen grad ved kollektivknutepunkter og prioriterte stasjonsnære områder.
- ▶ 1. etasjer bør ha *store vindusflater* og *flere inngangsdører*.
- ▶ *Gulvet inne bør ligge på nivå med bygulvet ute.*

Kantsoner: flaten

Rause kantsonerflater:

grøntanlegg med integrerte overvannløsninger, sitteplasser, treplanting, vareutstilling, sykkelparkering og samtidig god plass til gangpassasje.

2.3 Bevegelse i by: sammenhenger og forbindelser

- Gater og veier har ulike roller og karakter
 - Effektiv utnyttelse av gatearealene gir en bedre by
 - Strøgsgater som lokalsentra
 - Fortauets ulike roller og funksjoner
 - Utforming av gatekryss
 - Grønn mobilitet: gange, sykkel og kollektivtransport
 - Trær i gater og byrom
-
- Kommunens forvaltningsmessige verktøy for å oppnå bymessige sammenhenger og forbindelser

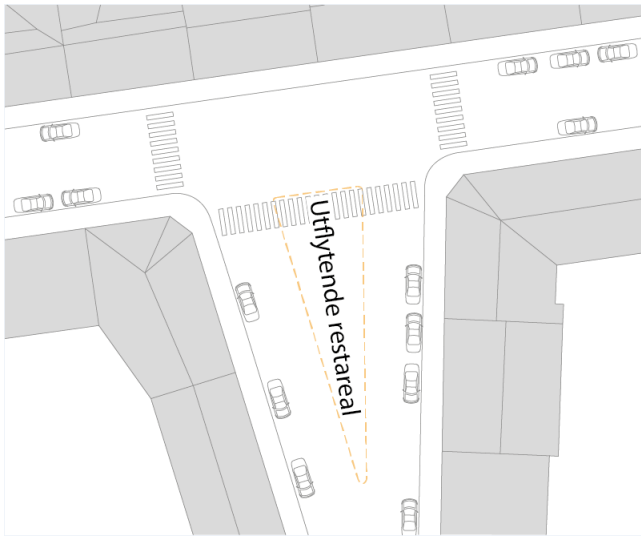
Gater og veier har ulike roller og karakter

«Når husene ligger hver for sig, så kalder man gaden for en vej. Når husene danner en facade, så kalder man vejen for en gade.» (Piet Hein, 1993)

- ▶ **Transportfunksjon og bymessig funksjon:**
- ▶ *Fotgjengere og syklister må prioriteres*
- ▶ «Torggatekompromisset»:
- ▶ Sambruk mellom sykkel og bil i Torggata gir ekstra *brede gangsoner*, men med lav kantstein som gjør det lett å krysse gaten. *God tilgjengelighet for sykkel og sykkelparkering*, og samtidig mulighet for *begrenset bilbruk* til varelevering, renovasjon og uttrykning.

Effektiv utnyttelse av gatearealene gir en bedre by

- ▶ Unngå utflytende arealer
- ▶ Unngå arealer uten bruk
- ▶ Knytt verdi til arealene

2.4 Lokalt særpreg: bynatur og kulturminner

- Bynaturen bidrar til å strukturere byen
- Bynaturen må gjenopprettes og integreres i bystrukturen der den mangler
- Bynatur må integreres i nye utbyggingsområder og prosjekter
- Vegetasjon som megler i overgangen mellom offentlige og private byrom.
- Bevaringsverdier og historiske kvaliteter i byområder gir mer variert bymessighet
- Eksisterende kvaliteter i historiske bygninger kan gi muligheter for bymessige endringer
- Kommunens forvaltningsmessige verktøy for å ivareta både bynatur og kulturminner

Bynatur må integreres i nye utbyggingsområder og prosjekter

- ▶ **Grønne tak:** Ny bebyggelse bør som hovedregel ha *krav om grønne tak og takhager*, med høy kvalitet for variert bruk og opphold og med variert vegetasjon.
- ▶ **Tilstrekkelig vekstlag:** For takhager og ved parkering under terreng må det sikres *tilstrekkelig vekstlag over tak for å etablere frodig nok vegetasjon*.
- ▶ **Nedsenkede torg** kan fungere som *fordrøyningsbasseng og rekreative arealer* sommer og vinter .

Vegetasjon som megler i overgangen mellom offentlige og private byrom.

- ▶ **Vegetasjon i kantsonen** skal gi *kvaliteter* både *til ny bebyggelse og tilleggende gate/byrom* og bygninger.
- ▶ **Forhager** kan opparbeides for å *definere overgangen mellom gatens offentlige rom og førsteetasjen* i boligbygninger som blokker, rekkehus o.l.

Eksisterende kvaliteter i historiske bygninger kan gi muligheter for bymessige endringer

Hva er egentlig «*bymessig*»?

Oppsummert:

- bærekraftig, klima- og miljøvennlig og **god byutvikling**
- størst mulig og **hensiktsmessig funksjonsblanding** over hele byen
- åpne og **inkluderende** og aldersvennlige **byrom til variert bruk**, gjennom hele året
- **attraktive og trygge gater**
- flere gratis **møteplasser**
- **mer kollektivtransport** og **mer ferdsel til fots eller sykkel**, i lav fart
- **mindre** av **bilbasert** transport i høy fart
- aktiv bruk og videreutvikling av **bynatur** og **kulturminner**